

El negoci de la mort: oligopoli, preus desorbitats i poc servei públic

Les empreses Mémora i Àltima controlen el 33,6% del mercat funerari a Catalunya, un sector que mou centenars de milions d'euros cada any

Marc Font | @marcfontribas

El sector dels serveis funeraris, que a Catalunya mou centenars de milions d'euros anuals, està sota sospita. Més del 60% del mercat el controlen només una desena d'empreses. La mateixa Generalitat considera el sector poc transparent i mancat de competència, factors que repercuteixen en preus molt elevats, que a Barcelona poden superar els 6.000 euros. Què inclouen aquests preus i què no? Qui se'n beneficia? Són possibles les funeràries públiques? Manresa, Barcelona o Girona han modificat les ordenances municipals per ampliar l'oferta, però de moment sense gaire èxit. Hi ha alternatives? CRÍTIC i la revista 'Opcions' posen llum a l'opac món dels serveis funeraris i les empreses que copen el mercat.

Els darrers anys, el negoci de la mort ha acumulat diverses polèmiques importants. Hi ha hagut acusacions de funcionar en règim d'oligopoli a gairebé tot Catalunya, denúncies de pràctiques abusives, com ara empaquetar serveis complementaris innecessaris que encareixen el preu que paga l'usuari, o multes astronòmiques perquè determinades funeràries aconseguien l'exclusivitat per ocupar-se de tots els serveis funeraris dels cadàvers de determinats hospitals, entre d'altres. Tot i que hi ha més de 60 empreses que operen a Catalunya, la realitat és que entre **una desena controlen més del 60% del mercat** i que, pel fet de tractar-se d'un servei d'àmbit molt local, a la pràctica la competència territorial és baixa o, en alguns casos, directament nul·la. Si bé també hi ha empreses públiques —com a Terrassa, a Reus i a Palma—, el cert és que són dos grans grups privats els que dominen el sector. **Mémora i Àltima controlen el 33,6% d'un mercat que mou centenars de milions d'euros cada any** i en el qual tenen un paper decisiu els grups asseguradors, que, al cap i a la fi, són els que abonen la majoria d'enterraments (el 60% en l'àmbit estatal i el 75% a Barcelona).

Preus elevats tot i el ball de xifres

Tot i que les xifres varien en funció de la font i dels serveis inclosos, les despeses funeràries que assumeixen la majoria de catalans són entre les més cares de l'Estat. Un [estudi de l'Organització de Consumidors i Usuaris](#) (OCU) situava **Barcelona, amb un cost mitjà de 6.440 euros, i Tarragona, amb 5.320, com les ciutats amb un preu més elevat de l'Estat**. L'any passat, en ple debat al voltant de la possible creació d'una funerària pública a la capital catalana, un [estudi de la Universitat Pompeu Fabra](#) rebaixava el preu mitjà de Barcelona a uns 3.200 euros —preu sense IVA, a diferència de l'estudi de l'OCU—, si bé en el cas dels particulars sense assegurança de decés contractada s'enfila quasi sempre per damunt dels 5.000, una xifra que tampoc no inclou l'IVA del 21% amb què està gravat el servei i que faria que el preu real superés els 6.000 euros.

Un servei complet acostuma a incloure qüestions com el trasllat del difunt, el seu condicionament o preparació bàsica, el taüt i, gairebé sempre, el lloguer de la sala de vetlla —que, si bé pot fer-se a casa del finat, en la gran majoria dels casos s'ubica en un tanatori—, a banda de complements com

la tanatoestètica, la tanatopràxia, les corones florals, l'esquela o els serveis musicals, entre d'altres. Tot i que cada servei podria ser dut a terme per companyies diferents, el més habitual és que el client contracti una sola empresa que presti tot el servei de forma integral. L'Autoritat Catalana de la Competència (ACCO) [adverteix](#) que aquest fet "pot generar una **demanda induïda i poden ser adquirits paquets tancats amb productes o serveis no desitjats**". A la pràctica, la companyia que controla el tanatori en l'àmbit geogràfic del difunt s'emporta gairebé sempre el paquet complet, sobretot gràcies a la posició de privilegi de la qual parteix.

Al conjunt de l'Estat, hi operen 1.435 companyies funeràries, que facturen uns 1.500 milions d'euros anuals

"El sector dels serveis funeraris a Catalunya es caracteritza per un grau reduït de competència i de transparència; una manca de llibertat d'elecció per part dels consumidors, i l'existència de preus excessivament alts". D'aquesta manera [va descriure](#) la Generalitat la situació del sector al juliol de l'any passat, just després d'aprovar la memòria preliminar per a la reforma de la llei que el regula. La normativa volia ser "un revulsiu que faciliti l'entrada al mercat de nous operadors que incrementin l'oferta i rebaixin els preus tot garantint la qualitat dels serveis", segons el Govern. **L'estimació de l'Administració és que la reducció mitjana se situï en el 30%**. Després de l'aixecament del 155, el Govern de Quim Torra ha reactivat el projecte, si bé fonts del Govern consultades no han pogut concretar amb quin termini es treballa per tenir enllestit un marc normatiu que pot provocar canvis importants.

Mémora i Àltima, els gegants del sector

Durant el 2015, a l'Estat espanyol va haver-hi unes 420.000 morts, de les quals gairebé 65.000 van ser a Catalunya. Al conjunt de l'Estat, hi operen 1.435 companyies, que facturen uns 1.500 milions d'euros anuals, segons dades de [Panasef - Associació Nacional de Serveis Funeraris](#), d'àmbit estatal. En el cas de Catalunya, el mercat té un nombre d'actors molt més reduït, ja que bàsicament el pastís se'l reparteixen les 63 empreses que tenen o gestionen tanatoris, segons les xifres de l'ACCO. **A Catalunya, doncs, hi ha 1,1 empreses per cada 100.000 habitants, lluny de les més de 6 que hi ha al conjunt de l'Estat.** A la capital, per exemple, tots els tanatoris estan en mans de dues companyies: Àltima i Serveis Funeraris de Barcelona, una societat mixta controlada pel grup privat Mémora; entre totes dues dominen el 93% del mercat a la ciutat.

Mémora és propietat d'un fons de pensions canadenc, mentre que Àltima és format per tres famílies d'accionistes

A tot Catalunya hi ha 294 tanatoris. N'hi ha 150 de titularitat pública i 144 de privada, però la gestió dominant és la privada, ja que 101 dels públics tenen una concessió a una empresa mixta o privada. En total, sumen 814 sales de vetlla, cosa que significa que de mitjana cada tanatori en té gairebé 3. N'hi ha molts que només en tenen una, mentre que a l'altre extrem s'hi troba el tanatori de Collserola, del Grup Mémora, que en suma 22 i és el més gran de Catalunya. Segons dades extretes de l'[informe de l'ACCO](#), elaborat al juliol del 2016, si es posa el focus en el nombre de sales de vetlla, hi ha dos grups privats que controlen un terç del sector. Són **Mémora, que disposa de 34 tanatoris i 151 sales (el 18,55% del total), i Àltima, amb 29 tanatoris i 123 sales de vetlla (el 15,11%)**.

Mémora, que és la líder del sector a Espanya i també té presència a Portugal, **és propietat d'un**

fons de pensions canadenc anomenat Ontario Teachers' Pension Plan, que va comprar-la l'any passat després d'abonar 450 milions al fons britànic 3i Group, que la controlava des del 2008. Segons les seves dades, la companyia disposa de 125 tanatoris, 26 crematoris i 23 cementiris i l'any passat va facturar 153 milions. Entre altres filials, Mémora té el 85% de l'empresa mixta Serveis Funeraris de Barcelona (SFB) —l'altre 15% és de l'Ajuntament—, la principal societat que opera a la capital. **Àltima** és una companyia molt més petita —disposa de 29 tanatoris, tots a Catalunya, 6 crematoris i 16 cementiris—, controlada pel Grup VFV, que **és format per les tres famílies d'accionistes, si bé al seu accionariat també hi participa el grup assegurador Santalucía** a través de la seva filial Albia.

A molta distància de Mémora i d'Àltima, qui també gestiona els serveis funeraris són els ajuntaments. S'encarreguen de 45 tanatoris —la majoria en municipis petits—, amb un total de 60 sales (7,37%); Cabré Junqueras, amb 9 tanatoris i 44 sales (5,41%); Funespaña, amb 13 i 33 (4,05%); La Leridana, amb 8 i 27 (3,32%); Funerària Montserrat Truyols, amb 8 i 22 (2,7%); Tanatorios y Servicios, amb 7 i 22 (2,7%), Funerària Borràs, amb 12 i 20 (2,46%); Pompas Fúnebres de Badalona, amb 6 i 20 (2,46%), i Pompas Fúnebres Baix Urgell, amb 14 i 20 (2,46%). Entre totes aquestes companyies dominen dues terceres parts del mercat.

Hi ha cinc comarques (**el Garraf, la Val d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Priorat i el Pla de l'Estany**) en què només hi ha un grup empresarial. Destaca sobretot —pel volum de població— el cas del Garraf, on hi ha 3 tanatoris, que sumen 16 sales de vetlla, tots en mans d'Àltima. En altres punts del territori la concentració empresarial també és molt important. Així, per exemple, a l'Alt Penedès Àltima té una quota de mercat del 70%; a l'Anoia, Funerària Anoia s'apropa al 78%; al Baix Llobregat, Àltima supera el 52% i cap de les altres companyies que hi operen no arriba al 16%; al Baix Penedès, Funerària Selva té el 87,5%; al Barcelonès, Mémora controla el 57,4% i Àltima el 31,8%; a la Conca de Barberà, Mémora domina el 83,3%; la mateixa companyia controla el 71,4% del mercat del Gironès; Cabré Junqueras té gairebé el 83% del Maresme; Àltima té el 85% de quota al Ripollès.

El marc normatiu que ha afavorit els monopolis

En part, l'origen de la situació actual cal buscar-lo en la legislació existent. Fins a l'aprovació del [Reial decret llei 7/1996](#), sobre mesures urgents de caràcter fiscal i de foment i liberalització de l'activitat econòmica, els serveis funeraris depenien de concessions directes dels ajuntaments, i això va induir a la creació de monopolis locals. A partir d'aleshores s'inicia la liberalització del sector, que avançarà amb diverses reformes; però, a la pràctica, la realitat és que en la majoria de casos aquells monopolis no es van trencar. Segons un [estudi de l'ACCO, el 2007](#) —és a dir, 10 anys després de l'aprovació del reial decret liberalitzador—, **el 90% dels municipis catalans tenien només una funerària operant-hi.**

En l'àmbit català, la regulació comença amb la [Llei 2/1997, sobre serveis funeraris](#), que els definia com un "servei essencial d'interès general" i establia que podien ser prestats per l'Administració, per empreses públiques o per empreses privades. Posteriorment, el 2010, la Generalitat va aprovar un decret legislatiu per adaptar-se a la Directiva 2006/123/CE, de la Unió Europea, que actualitzava la Llei 2/1997. L'actual marc autonòmic exigeix que les empreses privades prestadores dels serveis han d'obtenir l'autorització del municipi en el qual estan establertes i no dels municipis on volen desenvolupar l'activitat, com passava abans. A més, també va eliminar-se l'exigència de prestació de serveis de tanatori, així com de disposar d'una instal·lació d'aquest tipus al municipi on tenen la base. Però ara, vuit anys després, **moltes ordenances municipals no s'han adaptat al nou marc normatiu** i, segons adverteix l'ACCO, continuen establint uns "requisits desproporcionats" als operadors que a la pràctica "dificulten o impedeixen" l'entrada de nous actors al mercat.

Liberalització del mercat i funeràries públiques

Al febrer del 2016, **Manresa es va convertir en la primera ciutat catalana a modificar l'ordenança de serveis funeraris** per adaptar-la a la normativa actual i facilitar l'accés a la ciutat per part de noves empreses del sector. Entre altres qüestions, el canvi implica no haver de tenir un tanatori per operar i poder-ho fer si es disposa d'una llicència municipal de qualsevol altra població, sense que hagi de ser de Manresa. Salt, Barcelona, Sant Boi de Llobregat o Girona són altres ciutats que darrerament han aprovat modificacions similars.

El cas de Barcelona és peculiar. El govern d'Ada Colau va anunciar la intenció de crear una funerària pública, que, segons va detallar el regidor Eloi Badia a l'abril del 2017, tindria un tanatori amb sis sales de vetlla i oferiria un servei estàndard per 2.900 euros, un preu notablement inferior als d'Àltima i de Mémora. **El projecte, que des del primer moment va generar el rebuig d'aquestes dues companyies**, de moment no ha tirat endavant per falta de suport al ple municipal, on no s'ha arribat a votar. Badia considera que "ara estem convençuts que serà una qüestió que la ciutadania ens seguirà reclamant i continuarà a l'agenda política. Intentarem donar-li resposta, i per això portarem la proposta al programa electoral per a les eleccions de l'any vinent", hi afegeix.

La factura total de les funeràries a Barcelona té un volum d'uns 45 milions d'euros

En canvi, al novembre de l'any passat sí que va aprovar-se la modificació de l'ordenança dels serveis funeraris i, al juny d'enguany, va tirar endavant el decret que fixa les condicions per garantir l'accés universal a serveis funeraris mínims a les persones que no poden assumir el cost d'un enterrament. Per a Badia, les mesures preses fins ara "són passos endavant que ens permeten tenir més transparència, però sense una irrupció efectiva al mercat amb un pes específic que generi una competència real creiem que és impossible superar el 'gap' que tenim ara, amb un preu mitjà d'uns 6.000 euros, mentre que el públic no arribaria al 50%". El pastís de la capital és temptador: **la facturació total és d'uns 45 milions d'euros** segons l'informe 'La despesa funerària a Barcelona'.

A Girona, l'ordenança es va modificar després de la pressió exercida per la CUP, que va actuar amb el suport d'Esfuner. La formació apostava per remunicipalitzar el servei, ara mateix controlat per Mémora, i mancomunar-lo entre diversos municipis, però finalment només es va aconseguir rebaixar els requisits perquè noves empreses puguin operar-hi. La regidora cupaire Laia Pèlach lamenta que, quan ha passat més d'un any de la modificació, hi segueix operant una única empresa —Mémora— i que el paquet econòmic que es va pactar amb la funerària a la pràctica gairebé no s'aplica. Pèlach reclama que, com a mínim, **els tanatoris "siguin públics" —el de la ciutat no ho és—, perquè això permetria que "almenys l'Administració pugui regular els preus**. Ara gairebé no tens capacitat per incidir". A la capital espanyola, el govern de Manuela Carmena va culminar el procés de remunicipalització de la funerària el 2016. Durant el primer any de gestió pública, **la nova societat va guanyar 4,1 milions, quan venia de tancar els exercicis amb pèrdues**.

Municipis com Reus i Terrassa tenen funeràries de capital 100% públic

Durant el 2017, Vilafranca del Penedès va iniciar el procés per modificar l'ordenança i també plantejava la construcció d'un segon tanatori, en una ciutat on ara opera Àltima. Però, de moment, l'ordenança no s'ha modificat i el concurs per fer el nou tanatori està "paralitzat per dificultats tècniques i polítiques", explica Mònica Hill, portaveu del grup municipal d'ERC, que és a l'oposició. El grup va impulsar la necessitat de reformar l'ordenança i Hill detalla que **"el que vam**

aconseguir és obligar Àltima a tenir un preu tancat per un servei bàsic, que no estava operatiu. No el posaven a l'abast de la ciutadania”.

A Catalunya, diversos municipis tenen funeràries públiques, com Reus o Terrassa. En el primer cas, la principal empresa del sector és la pública Serveis Funeraris Reus i Baix Camp, que forma part del conglomerat Reus Serveis Municipals, de capital 100% de l'Ajuntament. Però des del 2015 també hi opera Mémora, que l'any següent va obrir-hi un tanatori propi. A Terrassa, el servei recau des de fa quatre dècades en Funerària de Terrassa, una empresa de capital 100% municipal. Les diverses realitats d'aquest mercat a Catalunya va ser el tema principal d'un dels programes del '[30 minuts](#)', de TV3, l'any 2014 que feia una radiografia del sector:

La importància de controlar el tanatori

[Esfune](#) és una associació que agrupa petites funeràries. El seu portaveu, Aurelio Sánchez, sosté que ara mateix **a Catalunya hi ha “un sobrepreu de 1.000 euros” per enterrament**, un factor que vincula a la “inexistència de competència, que permet a les empreses fixar el preu que volen”. Una de les claus és “que s'hagi acostumat la població a utilitzar els tanatoris, quan també es pot vetllar el mort a casa”. La mateixa Generalitat, a través dels informes de l'ACCO, reconeix que “la mateixa legislació ha situat la figura del tanatori com un factor estratègic per competir en el mercat, ja que vincula la prestació d'aquest servei amb la resta de serveis funeraris”.

Part de les normatives municipals sobre tanatoris exigeixen que siguin grans estructures, i això implica una inversió inicial molt elevada

Bona part de les normatives municipals sobre tanatoris exigeixen que siguin grans estructures, i això implica una inversió inicial molt elevada que exclou bona part dels operadors. **“Les funeràries que disposen d'un tanatori el solen utilitzar com a instrument per captar la resta de serveis i així evitar la competència dels altres operadors en l'àrea geogràfica d'influència del tanatori”**, reitera l'ACCO. Això dóna a les empreses que els posseeixen o gestionen un “avantatge competitiu molt important” i els suposa un “poder de mercat que pot donar lloc a beneficis. Precisament un dels temes que vol afrontar la reforma de la Generalitat és forçar les empreses gestores de tanatoris públics o propietàries de tanatoris privats en zones sense més oferta a llogar sales de vetlla a qualsevol empresa del sector que ho sol·liciti.

Per a Josep Maria Mons, que, president de l'Associació d'Empreses de Serveis Funeraris de Catalunya, la principal patronal del sector i també és gerent de la funerària mataronina Cabré Junqueras, un dels grans problemes és que **“les administracions públiques no faciliten que es facin nous tanatoris”**. Mons, però, no veu bé que s'obligui per llei a llogar sales de vetlla a companyies de la competència. “Les empreses que tenen tanatoris han fet inversions molt altes per diferenciar-se de la competència”, i hi afegeix: “Aniria en contra de la lliure empresa i faria que es tanquessin tanatoris”. Preguntat pels tanatoris públics però de gestió privada, la resposta no canvia gaire: “Dubto que gaires empreses optin a un concurs per endur-se una concessió si saben que qualsevol competidor podrà fer servir el tanatori”. Per capgirar la situació actual, l'ACCO també recomana **eliminar barreres normatives i requisits “excessius, innecessaris i injustificats” com tenir una quantitat de vehicles determinada**. També defensa fomentar la construcció de nous tanatoris públics per augmentar la competència i prohibir la vinculació del servei de tanatori a la resta de serveis funeraris com a única possibilitat de prestació del servei”.

L'enorme negoci de les asseguradores

L'ACCO destacava, en l'informe del 2016, que la demanda de serveis funeraris “en moltes ocasions intervinguda i dirigida per les empreses asseguradores, que utilitzen, preferentment, empreses de serveis funeraris amb les quals mantenen acords o de les quals són propietàries i que ofereixen el servei de forma integral”. Segons l'informe [‘La despesa funerària a Barcelona’](#), elaborat l'any passat pel catedràtic d'economia de la UPF Oriol Amat i per l'economista Marc Oliveras, **el 2016 el 75% de les morts a Barcelona van estar cobertes per una pòlissa de decés**, un percentatge que se situaria al voltant del 60% al conjunt de l'Estat.

A Catalunya, el 2015 al voltant d'una tercera part de la població —més de 2,4 milions de persones— tenia contractada una assegurança d'aquest tipus, una proporció que creix a mesura que l'edat avança. El mateix estudi constata que les asseguradores van pagar de mitjana entre 2.350 i 3.500 euros —en funció del districte— per enterrament a les empreses de serveis funeraris. Òbviament, però, aquest no és el preu que ha pagat l'usuari, que al llarg dels anys ha abonat a la companyia asseguradora un import superior a través de les quotes periòdiques. Segons dades d'ICEA (Investigació Cooperativa entre Entitats Asseguradores i Fons de Pensions), el volum de les primes de decés el 2015 se situava en 2.272,8 milions d'euros. **El 56% del mercat estava dominat per dues companyies: Santalucía, amb gairebé 775 milions, i Ocaso, amb 483.** Altres companyies importants són Mapfre (296 milions), Mutua Madrileña (123 milions) i Catalana Occidente (82,2 milions). Albia, una filial de Santalucía, participa en l'accionariat d'Àltima, el segon conglomerat del sector a Catalunya.

El 56% del mercat de les assegurances de decés estava dominat per Santalucía, amb gairebé 775 milions, i Ocaso, amb 483

Arran de dues males experiències personals amb la mort de dos familiars, José Luis Manzano va crear [‘Funerarias Abusos No’](#) fa cinc anys. Des d'aleshores es dedica a fiscalitzar el sector i a assessorar les administracions que volen reformar l'actual marc regulador, ja sigui la llei catalana o les ordenances locals. Manzano és molt crític amb el paper que tenen les companyies d'assegurances en el negoci de la mort, perquè, segons ell, “manipulen i dominen el sector”. La raó és que **aquestes companyies redirigeixen sovint les famílies a una empresa funerària concreta**. Per a Aureli Sánchez, portaveu d'[Esfune](#), una associació que agrupa petites funeràries, “a les companyies d'assegurances els interessa que hi hagi la idea que els enterraments són cars, perquè així la gent contracta una pòlissa. Són empreses que guanyen centenars de milions d'euros cada any, només per la pòlissa de decés”.

Acord entre funeràries i hospitals

La Generalitat considera que els “usuaris disposen de poca informació” sobre el funcionament del sector, tant per la falta d'experiència com per les “condicions personals, emotives i psicològiques en què es troben a l'hora de prendre la decisió sobre la contractació”. Això sovint es tradueix en el fet de sol·licitar el conjunt dels serveis a una mateixa empresa.

L'associació Esfune ha denunciat que **grans funeràries paguen comissions als hospitals per tenir l'exclusiva de la recollida de difunts**. L'associació, per exemple, [va denunciar](#) a l'ACCO que tenia constància d'un contracte entre Mémora i una de les clíniques Quirón per tenir aquesta exclusivitat a canvi del pagament d'entre 120.000 i 150.000 euros anuals. Alguns mitjans també [han informat](#) que la mateixa empresa hauria arribat a un pacte similar amb l'Hospital Trueta. El 2015,

l'ACCO va multar amb un total d'1,7 milions Àltima, l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat i els hospitals de Bellvitge i de l'Hospitalet per haver impedit a altres empreses funeràries accedir als centres per fer-se càrrec dels cadàvers, tot i que comptaven amb l'autorització de les famílies. En altres centres també s'han confirmat pràctiques similars, com va admetre l'any passat a TV3 Jaume Vilalta, director de l'Hospital Arnau de Vilanova, de Lleida, en aquest cas per afavorir la funerària La Lleidatana.

Grans funeràries paguen comissions als hospitals per tenir l'exclusiva de la recollida de difunts, segons Esfune

José Luis Manzano, de 'Funerarias Abusos No', critica els comercials de les grans funeràries, que, segons diu, "s'aprofiten de la vulnerabilitat de la gent en un moment de dolor per col·locar productes que no necessiten i que els fan gastar-se diners que no tenen. Són 'trilers' i **moltes vegades no informen de l'existència de serveis subvencionats**". Josep Maria Mons, president de la principal patronal del sector, afirma que no pot "negar" que alguna empresa hagi pogut cometre abusos, però hi afegeix que "amb el nombre de serveis funeraris que es fan a Catalunya anualment, les queixes anuals que hi ha són mínimes". També posa en valor la "qualitat del sector" i assegura que "no imposen cap servei; fem el que ens demana la família amb total transparència". De tota manera, de moment, el sector encara acumula moltes ombres que pateixen i paguen els ciutadans.

Aquest reportatge ha estat coproduït entre CRÍTIC i la [revista 'Opcions'](#), que aquest mes publica el seu últim [monogràfic](#), dedicat a la mort.